

РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

тел. 044-526-01-58

e-mail: alexvolk@ukr.net

30.01.2021 р. № 01/4

Голові Комітету Верховної Ради України
з питань освіти, науки та інновацій
С. В. Бабаку

Народним депутатам України
Л. М. Білозір, С. Д. Гривку,
Ю. М. Гришиній, Л. В. Забуранній,
В. В. Колюху, І. І. Констанкевич,
І. І. Крульку, О. Г. Лис,
О. В. Санченку, Л. О. Шпак

Голові Верховної Ради України
Д. О. Разумкову

Прем'єр-міністру України
Д. А. Шмигалю

Копії: Міністру освіти і науки України
С. М. Шкарлету

***Шановний Сергію Віталійовичу!
Шановні народні депутати України!***

Рада молодих вчених НАН України висловлює свою щирю вдячність всім причетним до роботи над проектом Закону України «Про внесення зміни до підпункту 7 пункту 2 розділу XV "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про вищу освіту" щодо продовження строку завершення підготовки кандидатів та докторів наук» (реєстраційний номер 4667). Як вбачається з пояснювальної записки до проекту, оперативне розроблення і подання зазначеного документа до Верховної Ради України стало реакцією небайдужих депутатів на звернення нашої Ради молодих вчених спільно з Радою молодих

вчених МОН України та радами молодих вчених галузевих національних академій наук України, яке 26 січня 2021 року було надіслано Міністрові освіти і науки України з копіями Прем'єр-міністру України та Голові Верховної Ради України (копія додається).

Поруч з цим важливо наголосити, що у нашому зверненні ми просили продовжити перехідний період, передбачений у підпункті 7 пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про вищу освіту», принаймні до кінця 2023 року. Попри це, в Законопроекті 4667 передбачається продовження строку лише до 31 грудня 2021 року, що, на наше глибоке переконання, дуже мало вплине на вирішення проблем, окреслених в нашому зверненні.

Варто відзначити, що строк до кінця 2023 року аж ніяк не може вважатися завищеним, а є радше мінімально допустимим. Хоча Закон України «Про вищу освіту» був прийнятий ще в 2014 році, більшість його положень в частині реформи системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації так і не вдалося реалізувати досі. Складність, як видається, полягає не лише у виконанні низки формальних процедур, а й у питаннях концептуального характеру. Закон 2014 року робить спробу розглядати процес присудження наукових ступенів просто як певні додаткові рівні вищої освіти. Дисертаційна робота за такого розуміння є не стільки самостійною науковою роботою, скільки завершальним етапом виконання певної навчальної програми, і покликана не стільки вирішити конкретну наукову проблему чи задачу, скільки засвідчити набуття особою певних необхідних навичок і компетенцій. Таким чином, за аналогією із захистом дипломної роботи в університеті, проходження навчання в аспірантурі не може бути суттєво відокремленим в часі від захисту підсумкової роботи.

Попри зрозумілість такої логіки законодавця, неможливо ігнорувати той факт, що в Україні впродовж дуже тривалого періоду розвитку науки домінувало (і, насправді, продовжує домінувати) прямо протилежне розуміння процесу підготовки й захисту дисертаційного дослідження, який розуміється насамперед як самостійний творчий пошук. Навчання в аспірантурі або докторантурі, як і прикріплення здобувача до певного наукового підрозділу, за такої системи загалом не вважається обов'язковим, а написання дисертації штатними науковими або науково-педагогічними працівниками може тривати десятиліттями, особливо коли йдеться про дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Наша система справді певним чином відрізняється від тих систем, які мають місце в провідних європейських країнах, але підходити до її реформування слід дуже обережно, зважаючи на інтереси чималої кількості цільових груп людей, які займаються підготовкою дисертаційних робіт. Тим паче слід наголосити, що основною метою реформи системи присудження наукових ступенів декларується насамперед не уніфікація національної системи із європейськими, а загальне підняття якості підготовки наукових кадрів, обстоювання етичних стандартів

добросовісності, зупинення валу низькоякісних недобросовісних робіт. Є очевидним, що дисертації, які належать до останньої категорії, здебільшого пишуться й захищаються в рекордні терміни у чіткій відповідності до всіх формальних вимог. Водночас ті роботи, які пишуться довго, а шлях до захисту яких є складним, дуже часто становлять собою непересічні та вартісні приклади наукової думки. За цих обставин особи, які пишуть дисертаційні роботи тривалий час, хоча, можливо, й потребують певного адміністративного стимулу для завершення своїх робіт, все ж не мають бути основною цільовою групою, на яку спрямовується репресивний вплив реформи.

Таким чином, ми загалом не бачимо сенсу обмежувати строки захисту для осіб, підготовка робіт якими була розпочата до 1 вересня 2016 року.

Іншим аспектом проблеми є те, що досі не прийнято новий Порядок присудження наукових ступенів, складний триступеневий порядок розроблення, схвалення та затвердження якого різними органами передбачено п. 18 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про вищу освіту». В цій ситуації так звані захисти за новими правилами проводяться на підставі Постанови КМ України № 167 від 6 березня 2019 року «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». Ця постанова починається з резолютивної частини словами «Кабінет Міністрів України постановляє погодитися з пропозицією Міністерства освіти і науки...», не посилаючись на жодну норму закону як на підставу свого прийняття. Від самого початку строк проведення цього експерименту Урядом, з невідомих нам міркувань, було прив'язано до терміну, визначеного в наведеному вище перехідному положенні Закону України «Про вищу освіту». Таким чином, передбачається, що після завершення перехідного періоду втратять чинність як старі, так і нові правила, а нічого нового може бути так і не прийнято.

Нещодавня історія зі скасуванням Окружним адміністративним судом м. Києва нового правопису наводить у нашій ситуації на певні паралелі. Адже якщо за певних обставин суд скасує Постанову № 167 про експеримент (маючи для цього певні підстави), то хоча втрата чинності відповідного акта формально не матиме зворотної дії в часі, це дуже сильно поставить під сумнів його легітимність загалом і вдарить по репутації не лише держави, а й кожного з учасників такого «експерименту».

З огляду на те, що ми схильні розглядати можливість ухвалення проекту Порядку присудження наукових ступенів, оприлюдненого нещодавно Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти як малоімовірну (з огляду як на низьку якість цього документа, так і на очевидний тривалий інституційний конфлікт НАЗЯВО з іншими органами), після продовження Верховною Радою України строків підготовки кандидатів та докторів наук слід буде порушити питання щодо інших змін до Закону України «Про вищу освіту» задля узаконення та визначення строків проведення зазначеного експерименту

та/або спрощення процедури затвердження нового Порядку присудження наукових ступенів.

Водночас неможливо оминати увагою, що перехідне положення Закону України «Про вищу освіту», до якого передбачається внести поправку на підставі Законопроєкту 4667, окрім закріпленого в ньому невикористано малого часового терміну, має й інші недоліки. На один з них ми вже звертали увагу у цитованому нами вище зверненні Рад молодих вчених. Йдеться про те, що сказане положення передбачає термін для видачі дипломів кандидатів і докторів наук (до яких вже на рівні Уряду додано докторів філософії). Разом з тим було би більш доцільним, щоби до відповідного терміну передбачалася не видача диплома, а присудження наукового ступеня, що є важливішим та конкретнішим юридичним фактом.

До цього варто додати те, що відповідним перехідним положенням в чинній редакції передбачено, що строк підготовки може бути подовжено на час академічної або соціальної відпустки, військової служби або тривалої хвороби. Постановою КМ України № 567 від 27 липня 2016 року передбачено, що дія Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, поширюється на осіб, які продовжують здобувати наукові ступені відповідно до підпункту 7 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про вищу освіту». Таким чином, має висновуватись, що після настання визначеного цим перехідним положенням терміну дія старого порядку припиниться не повністю і він далі діятиме щодо осіб, яким згідно з законом може бути подовжено строк підготовки. Водночас процедури подовження цього строку не існує, а МОН України у своєму листі № 1/11-328 від 20 січня 2021 року зазначає, що не буде приймати жодних повідомлень про прийняття до захисту дисертацій після 10 березня 2021 року. Отже, складається враження, що за логікою Міністерства освіти і науки України старий Порядок присудження наукових ступенів повністю втратить чинність після 30 червня 2021 року і продовження його дії стосовно окремих категорій осіб навіть не розглядається. Такий підхід нам видається незаконним і дискримінаційним стосовно частини здобувачів, тим паче у світлі того, що декретні відпустки або військова служба в сучасних умовах можуть тривати дуже довго.

Все це створює проблеми, які наврядчи вдасться вирішити впродовж лише цього року, а тому ми, зважаючи на важливість завершення реформи системи присудження наукових ступенів, пропонуємо, як компромісний варіант, ч. 1 проєкту Закону України «Про внесення зміни до підпункту 7 пункту 2 розділу XV "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про вищу освіту" щодо продовження строку завершення підготовки кандидатів та докторів наук» (реєстраційний номер 4667) викласти в такій редакції:

«У підпункті 7 пункту 2 розділу XV "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про вищу освіту" (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 37-38, ст. 2004; 2017 р., № 38-39, ст. 380)

1) цифри та слова "30 червня 2021 року" замінити цифрами та словами "31 грудня 2023 року"».

На цей Закон чекає дуже багато науковців, а тому просимо також по можливості забезпечити його невідкладний розгляд і прийняття.

Додаток: Спільне звернення рад молодих вчених щодо присудження наукових ступенів кандидата або доктора наук від 26 січня 2021 року.

Текст листа підготував заступник голови Ради кандидат юридичних наук О. О. Малишев.

Схвалено на засіданні Ради 30 січня 2021 року (Протокол № 3/2021).

З повагою,

Голова Ради

О. Є. Волков